

HIER ZIT DE DAG- AVOND- MEAO ACHTER

Frans van Gaal

Op de voorgevel van de voormalige manege of 'gesloten rijbaan' aan de Hekellaan prijkt tegenwoordig een bord met de tekst: 'Hier zit de Dag-Avondmeao achter'. Dit jaar bestaat deze school twintig jaar. Omdat de Dag-Avondmeao (nu onderdeel van het MBO-College 's-Hertogenbosch) ook nog gebruik maakt van het voormalig Stedelijk Gymnasium aan het Nachtegaalslaantje klopt deze leuze exact. Bij een jubileum hoort een terugblik. In dit artikel richt dr Frans van Gaal, medewerker van het College, de blik op die locaties van de Bossche Dag-Avondmeao.

Zes jaar, zes leszalen

Nog steeds is het te lezen, boven de hoofdingang van het hardstenen gebouw aan het Nachtegaalslaantje, in gouden letters: Gymnasium.

Het was een degelijk doch weinig opvallend gebouw dat in 1880 ter beschikking kwam van het Stedelijk Gymnasium. Het gebouw was echter zeer functioneel ingericht. Er was zelfs rekening gehouden met komende veranderingen in de onderwijswetgeving. Vanaf 1880 zou een studie aan het Gymnasium immers zes jaar duren. Een zesjarige opleiding had tenminste zes lokalen of 'leszalen' nodig. Een kamer voor de rector - aan een gymnasium moest dat een doctor zijn -

fragmenten uit de geschiedenis van twee gebouwen

lag ook voor de hand. De leraren kregen hun 'leraarskamer'.¹

Het Stedelijk Gymnasium was voortgekomen uit de roemruchte Latijnse school. Een klassieke opleiding, met veel Grieks en Latijn, was voorbehouden aan de kinderen uit voornamelijk geslachten.

De leraar van het gymnasium stond nog op een voetstuk, achter een kathedraal. De chroniqueur van het Stedelijk Gymnasium schreef eens: 'De leerlingen zijn het afzetgebied voor de geestelijke verworvenheden der leraren'.² Om dat te effectueren was een zekere selectie onvermijdelijk. Een enkele leraar van het Bossche Gymnasium ging daarbij wel eens over de streep, zelfs naar negentiende-eeuwse maatstaven gemeten. Zo'n leraar pleitte voor een aanmeldingsannonce (=advertentie) in het Grieks of Latijn in de plaatselijke 'courant'. Zo'n medium werd in het negentiende-eeuwse 's-Hertogenbosch al niet door jan en alleman gelezen. Laat staan als iets in het Grieks of Latijn was opgesteld. Dat was tenminste selectie vooraf!

En toch klaagden ook toen al leraren over het gedrag en het niveau van de leerling. De 'mindere vatbaarheid' der leerlingen, die om 'admissie' (toelating) verzochten kwam in de 'leraarskamer' meermaals ter sprake.³ Het gedrag bracht sommigen ook toen al tot woede. Alphons Diepenbrock was enkele

Garnizoen 's-Hertogenbosch.

Militair Feest
in de gesloten Rijbaan
17 en 18 April 1915.

Voorpagina van het programmaboekje, uitgebracht ter gelegenheid van het 'Militair Feest in de gesloten Rijbaan ten bate van het Invalidenhuis te Leiden' (Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Bibliotheek H D 590/1).

jaren als leraar klassieke talen aan het Gymnasium verbonden. Hij was opgetogen tijdens zijn vertrek. Hij kon afstand doen van het 'miserabele ambt', waarbij het 'getaquinneerd worden door miniaturbruten', scherping en inslag was.⁴

Geduld, een schone en noodzakelijke zaak

In 1910 behaalde mejonkvrouw Bertha de Senardens de Grancy het eindexamen Gymnasium Alpha. Zo, na eerste lezing, geen opmerkelijk feit. Echter, deze deftige Bossche 'meid' was de eerste van het vrouwelijk geslacht die deze eer te beurt viel. In de negentiende eeuw was dat nog onmogelijk. In 1887 had rector Smit nog gezegd: 'De gymnasiale opleiding is niet geschikt voor vrouwen, daar zij van de fysieke en intel-

lectuele krachten van meisjes teveel vergt en haar kwelling, en marteling oplegt zonder bevredigende resultaten.⁵ In 1900 had deze traditionele rector burgemeester jhr P.J. van der Does de Willebois nog kunnen weerhouden van zo'n nieuwerwetse ingreep als de toelating van meisjes was. In 1904 moest hij echter zwichten.

Een opleiding aan het Gymnasium was een voorrecht. En dat werd gekoesterd. Eerst toen het gebouw aan het Nachtegaalslaantje werd betrokken was sprake van enkele tientallen leerlingen. De school bereikte het stadium van blijvende levensvatbaarheid.

Heel veel geduld heeft de leiding van het Stedelijk Gymnasium ook moeten opbrengen gedurende de Tweede Wereldoorlog. Op 1 mei 1943 ging hij dan, gelukkig en uiteindelijk met pensioen: H. van Alphen, enige jarenlang had deze leraar aardrijkskunde en Nederlands de kleine schoolgemeenschap getreiterd met zijn openlijke blijken van pro-Duitse gezindheid en NSB-sympathie. Hij klaagde zelfs de anti-Duitse stemming aan van zijn leerlingen bij de Duitse bezetters.⁶

In 1954 nam de Bossche gemeenteraad het besluit dat het Stedelijk Gymnasium een nieuw gebouw moest krijgen. Pas in 1978 is het zover.⁷ Een nieuw schoolgebouw was niet een zaak die over een nacht ijs ging.

Gesloten rijbaan

's-Hertogenbosch was lange tijd garnizoensstad. Daar horen soldaten bij. Daar hoorden weer lange tijd paarden bij. In de Eerste Wereldoorlog was het zogeheten mitrailleurpaard nog een veelgezien verschijnsel op de slagvelden.⁸ Artilleristen en cavaleristen deden veel te paard.

Waar nu de schouwburg Casino gevestigd is, stonden vroeger de paardenstallen van de Bossche kazernes.

In 1900 kwam er een tamelijk riant 'gesloten rijbaan' of manege bij. De straatpara-

des, de paardenshows konden voortaan voorbereid worden.

Bovendien waren in de ruime manege aan de Hekellaan heel wat paardenkunsten mogelijk. In 1922 was het afgelopen met de manege. Bezuinigingen leidden tot inkrimping in het Bossche garnizoen. Met de vele artilleristen verdwenen ook de paarden.⁹ Jarenlang stond de manege leeg. In 1935 kwam daar verandering in. De 'gesloten rijbaan' bleek ongekende mogelijkheden te hebben als locatie voor de festiviteiten van 'Den Bosch 750' in 1935. De beroemde Beatrijs werd er op luisterrijke wijze opgevoerd.

De actieve en sportieve Bossche tandarts P.D.A. van der Heijde nam rond diezelfde tijd het initiatief om een overdekte tennishal te vestigen in de voormalige manege.

Met deze overdekte tennishal en het nabijgelegen tennispark De Baselaar beschikte de stad over een eersteklas accommodatie.¹⁰

De Tweede Wereldoorlog zorgde voor een nieuwe, tragische fase in het bestaan van de manege. De Duitse bezetter nam het gebouw in beslag. De eerste jaren was de manege niets meer dan opslagplaats voor stro. Later kreeg het gebouw een echt navrante functie. Het werd de opslagplaats van in beslag genomen goederen van Joodse ingezetenen van de stad. Hun huizen stonden leeg. Immers, de Joodse Bosschenaren waren naar de kampen getransporteerd. Gevangenen uit het concentratiekamp Vught werden in de opslagplaats tewerkgesteld.¹¹

Burgemeester Van Lanschot in actie tijdens de opening van de overdekte tennishal in de manege in 1935 (Stadsarchief 's-Hertogenbosch, HTA nr. 5721).

Na de Tweede Wereldoorlog was de manege opslagplaats voor goederen van verschillende Bossche bedrijven.

In 1962 werd de manege weer gedoopt tot sporthal. De gemeente 's-Hertogenbosch kwam tot enkele bijzondere initiatieven.¹² Zo was de sporthal ondermeer de locatie voor introductiecurssussen in minder bekende sporten voor Bossche scholieren. De auteur van deze beschouwing volgde er ooit schermlessen.

Tenslotte

Nadat het Stedelijk Gymnasium was verhuisd naar een meer riante accommodatie in het westelijk stadsdeel, betrok het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen het gebouw aan het Nachtegaalslaantje. In de jaren '80 nam de Dag-Avondmeao bezit van Nachtegaalslaantje I. De manege of 'gesloten rijbaan' werd rond diezelfde tijd op creatieve wijze geschikt gemaakt voor onderwijsdoeleinden. ■

Noten

1. A. Munnichs, red., Gedenkboek Stedelijk Gymnasium 1848-1948 ('s-Hertogenbosch, 1948)
2. Ibidem, 121.
3. Ibidem, 89.
4. Als de dag van gisteren. Drie generaties Bosschenaren en hun onderwijs, 253.
5. Munnichs, Gymnasium, 127.
6. Ibidem, 157-161.
7. Als de dag van gisteren, 257.
8. J.A.C. Bartels, Vier eeuwen Nederlandse cavalerie, 140.
9. J.P.C.M. van Hooft, W. Klinkert, 's-Hertogenbosch en Vught: een militair verleden ('s-Gravenhage, 1993) 51.
10. Als de dag van gisteren. Drie generaties Bosschenaren en hun sport, 308.
11. Gesprek met Luc van Gent, oud-gymnasiast en auteur van Oktober 1944, Den Bosch bevochten en bevrijd (1989).
12. Voorlichtingsbrochure Gemeente 's-Hertogenbosch, Dienst Sport en Recreatie, 1968.

Het Stedelijk Gymnasium aan het Nachtegaalslaantje in 1948 (uit: A. Munnichs, red., Gedenkboek Stedelijk Gymnasium 1848-1948, 's-Hertogenbosch, 1948).

